

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОЗДАТНИХ ФАХІВЦІВ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇН

На сучасному етапі розвитку професійної освіти в Україні основним стрижнем в управлінні якістю залишається традиційна пострадянська система, яка хоча і давала загалом позитивні результати, але вже протягом тривалого часу не відповідає сучасним європейським рекомендаціям.

Загальновизнаним є факт, що від якості професійної підготовки в Україні, без перебільшення, залежить її майбутнє. Система професійної підготовки формує найважливіше багатство держави – її людський потенціал. Справедливим буде твердження, що підвищення якості професійної підготовки має стати стратегічним національним пріоритетом кожної держави, оскільки означений процес безпосередньо пов'язаний із розвитком економіки і суспільства.

Традиційно, якість професійної підготовки пов'язувалась із змістом і формою навчального процесу, до того ж зміст навчального процесу базувався виключно на кваліфікації та досвіді педагогічних працівників. Однак сьогодні виникає необхідність перегляду поглядів на зазначену проблему.

Враховуючи загострення конкуренції на ринку освітніх послуг, найважливішого значення набуває проблема виживання професійних навчальних закладів у конкурентній боротьбі з надання освітніх послуг. І тут треба, передусім, переглядати ставлення до самого поняття якості професійної підготовки, оскільки вже є зрозумілим те, що постійно змінними мають бути і зміст, і форма навчального процесу.

Національна система професійної підготовки має давні сформовані традиції і стандарти. Проведений аналіз професійної підготовки фахівців з часу виникнення перших професійних навчальних закладів (XVIII ст.) і до

сьогодення дозволив нам зробити висновок, що професійній підготовці та зокрема її якості не завжди приділялась належна увага. Основним критерієм розвитку професійної підготовки було епізодичне становлення і розвиток різних галузей виробництва відповідно до соціальних, економічних, політичних змін, що відбувалися у суспільстві з XVIII ст. до наших днів:

- перший період (1709–1745 рр.) – розпочато шкільну професійну підготовку, яка сприяла підготовці технічного персоналу;
- другий період (1746–1887 рр.) – недостатнє фінансування професійних навчальних закладів. Занепад розвитку професійної підготовки. Відсутність єдиної системи підготовки;
- третій період (1888–1917 рр.) – створення та розвиток системи спеціальної підготовки, регламентованої законопроектом «Основні положення про промислові училища» (1888 р.);
- четвертий період (1917–1940 рр.) – створення радянської системи професійної підготовки, створення галузевих систем;
- п'ятий період (1941–1946 рр.) – система трудових резервів в Україні практично призупинила своє функціонування. Переважна частина робітників готувалася прискореними методами на підприємствах;
- шостий період (1946–1990 рр.) – введення широкомасштабної програми підготовки робітничих кадрів;
- сьомий період (1991 р. – до сьогодні) – здобуття Україною нового статусу незалежної держави та початок відтворювальних процесів у всіх галузях – промисловості, освіті, соціальній сфері та ін. Пошук нових шляхів господарювання [4].

На підставі проведеного аналізу варто зазначити, що шостий період характеризувався потужним розвитком професійної підготовки та механізмів планового працевлаштування випускників. Однак, починаючи зі встановлення в Україні радянської влади та входження України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік, підготовка фахівців набула

специфічних рис, серед яких були як позитивні, так і негативні.

До позитивних рис професійної підготовки фахівців в Україні радянського періоду належать:

- стандартизація професійної підготовки та критеріїв якості незалежно від територіального та галузевого (чи відомчого) підпорядкування;
- ґрунтовна теоретична підготовка з посиленою увагою до світоглядних проблем;
- широка практична підготовка;
- забезпечення гарантованого працевлаштування випускників і, таким чином, забезпечення їх соціального статусу.

До негативних рис вітчизняної системи професійної підготовки фахівців цього періоду належать:

- повна відірваність від практики та досвіду розвитку європейської системи професійної підготовки фахівців;
- повна і свідомо відсутність орієнтирів для інтеграції вітчизняної професійної підготовки у світову;
- орієнтація у професійній підготовці фахівців на одноразове накопичення імовірно потрібних знань;
- відсутність ефективної системи підвищення кваліфікації підготовлених фахівців.

В цілому вітчизняна система професійної підготовки фахівців радянського періоду полягала в орієнтуванні виключно на власні здобутки, водночас це стосувалось як системи професійної підготовки загалом, так і підготовки фахівців для різних галузей економіки.

Якість професійної підготовки в цей період забезпечувалась низкою системних організаційних і фінансових заходів, зокрема:

- державним плануванням необхідних обсягів професійної підготовки фахівців різних робітничих професій з огляду на демографічну ситуацію та плани розвитку економіки держави;

- забезпеченням безоплатного отримання професійної освіти коштом держави;
- сформованою системою систематичного і регулярного підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійних навчальних закладів;
- наявністю стандартизованих вимог до знань фахівців і, відповідно, уніфікованих навчальних програм без урахування регіонального компоненту в підготовці;
- чітким довготерміновим і оперативним плануванням навчально-виховних заходів, ретельним дотриманням виконання цих планів та організацією контролю їх виконання [5].

Однак швидкі політичні, соціально-економічні зміни, що відбулися після розпаду Союзу Радянських Соціалістичних Республік, пришвидшили процес реформування системи професійної підготовки у всіх пострадянських країнах. Незважаючи на спільний «спадок» – радянську модель системи, кожна з пострадянських країн обрала власний шлях реформування.

Реформа системи професійної підготовки фахівців, зміна парадигми управління якістю професійної підготовки стали необхідним механізмом, коли зміст, методи і структура професійної підготовки не відповідали новим соціальним запитам, коли вони відстали від глобальних тенденцій становлення інформаційного, постіндустріального суспільства в умовах постійних політичних та технологічних змін.

Основні зміни в пострадянських країнах – це, перш за все, політична трансформація, перехід від командно-адміністративної до ринкової економіки, зміна в ідеології та соціальній структурі суспільства.

Більшість країн, як ніколи раніше, велику увагу приділяють процесу вдосконалення якості всіх сторін суспільного життя. Якість підготовки все більше стає основою конкурентоздатності та примушує до зміни освітньої парадигми.

У дослівному перекладі з латинської слово «парадигма» означає

«приклад, зразок», але в сучасній педагогічній науці його розуміють як концептуальну модель освіти [1].

У нашому випадку вона має сприяти зміні, удосконаленню якості професійної підготовки, сприяти становленню, формуванню фахівця як суб'єкта, який чітко уявляє, чого хоче та до чого прагне.

Зміна освітньої парадигми управління якістю професійної підготовки у пострадянських країнах спрямована на розвиток більшості сфер життєдіяльності, поступовий перехід до суспільно-державного механізму управління, що руйнує монопольне державне управління даною системою.

Традиційний зміст управління якістю професійної підготовки більше не може відповідати вимогам часу, а повинен задовольняти вимоги й потреби майбутнього. В окремих пострадянських країнах перехід до ринкової економіки, західного демократичного ладу з новим уявленням про громадянські права призвів до закономірних змін, які, відповідно, вимагають глибоких змін у змісті управління якістю професійної підготовки. Руйнування колишніх соціалістичних ідеалів впливає на процес оновлення змісту професійної підготовки, а відповідно, на управління його якістю на пострадянському просторі.

Основою освітньої парадигми управління якістю професійної підготовки можуть бути наступні складові:

- проектування вимог до випускника відповідно до стандартів на модульно-компетентнісній основі;
- розробка змісту й технологій навчання у професійних навчальних закладах;
- матеріально-технічне та науково-методичне забезпечення навчального процесу;
- моніторинг показників якості професійної підготовки фахівців;
- незалежна атестація випускників професійних навчальних закладів;
- аналіз ефективності діяльності професійного навчального

закладу.

Останнім часом система професійної підготовки фахівців перейшла на такі методи управління, в основу яких покладено поняття якості, як здатності задовольняти вимоги роботодавця. Адаптація системи професійної підготовки до умов комерціалізації всіх сторін суспільного життя вимагає впровадження системи менеджменту в управлінні, зокрема управління якістю підготовки в широкому сенсі цього слова, спрямованої на кінцевий результат – працевлаштування випускників, подальше закріплення в галузі та кар'єрне зростання.

Зазначені ідеї та принципи можуть бути реалізовані за умови чіткого та послідовного виконання вимог до тих, хто здійснює управління професійною підготовкою. Це, перш за все, управлінці професійного навчального закладу, які на основі безпосереднього практичного досвіду мають володіти неабиякою професійною компетентністю. В такому випадку поняття «компетентність» має оціночне значення, де особлива увага приділяється мірі оволодіння управлінцями необхідними уміннями й навичками, юридичній відповідності [2].

Проголошений концепцією модернізації розвиток професійної освіти передбачає її якісну та змістовну перебудову зі збереженням головної ідеї – системи підготовки робітничих кадрів з урахуванням вимог ринку праці, індивідуальних потреб та можливостей учнів [3].

У професійних навчальних закладах пострадянських країн у контексті соціального партнерства ринок праці суттєво впливає на управління якістю професійної підготовки фахівців, а також на планування власної діяльності, гнучко реагуючи на зміну економічної ситуації, потребу у фахівцях та їх компетентності. Дані щодо розвитку ринку праці складають зовнішній контекст розвитку навчального закладу, формуючи його стратегію, мету, завдання та вектори розвитку, одним з яких є підвищення якості управління професійною підготовкою, що в результаті робить випускників затребуваними на ринку праці та посилює позиції навчального закладу на

ринку освітніх послуг, підвищуючи його конкурентоздатність.

Отже, політичні, економічні та соціальні зміни у пострадянських країнах, нові вимоги, що висуваються до якості професійної підготовки, значно вплинули на систему професійної підготовки, що призвело до суттєвого оновлення парадигми управління якістю. Успадкована радянська модель управління якістю професійної підготовки фахівців мала певні позитиви, але з часом зазнала суттєвих змін, тому системний аналіз сучасного досвіду підготовки в європейських країнах є доцільною стратегією у подоланні викликів та вирішенні протиріч, пов'язаних з модернізацією освітньої парадигми управління якістю професійної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 378 с.
2. Лунячек Е.В. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ile http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2013_1_27. – Назва з екрану.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Схвалена Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html> – Назва з екрану.
4. Стойчик Т.І. Підготовка робітників гірничого профілю в умовах професійно-технічного навчального закладу: метод. реком. /за наук. ред. Л. М. Сергеевої – Дніпропетровськ: Журфонд, 2014. – 85 с.
5. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах [Текст] : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1: Теоретичні засади формування систем управління якістю надання освітніх послуг / кол. авт. ; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. — 136 с.